

ÚVOD POHLED NA SVĚT „ZA ZRCADLEM“

Cílem vzdělávání jako takového je různými způsoby uvádět člověka do společnosti; z hlediska zajišťování jeho potřeb je tedy nutné mu poskytnout základní orientaci v současném ekonomickém systému. Ve vzdělávání pro odpovědnou/udržitelnou spotřebu tak činíme z hlediska jednotlivce, který každodenně (nejen vytváří, ale i) čerpá prostředky ke svému životu. To, co všichni děláme denně, bychom ovšem neměli považovat za cosi samozřejmého, o čem není třeba přemýšlet. Naším cílem je naopak začít diskutovat o věcech i našich zvyklostech při jejich nákupu a užívání, ukazovat téma spotřeby z různých úhlů pohledu – například i z jeho odvrácené strany. Takové zamyšlení může nejen podpořit samostatné rozhodování a chování v oblasti každodenních zájmů a potřeb, v ideálním případě povede i k hledání dlouhodobých životních cílů a následně i k utváření jedinečného životního stylu. To vše při současném respektu k ostatním lidem a limitům planety Země – což se pak může stát základem udržitelného rozvoje lidské společnosti, jak je popsán ve svých 17 cílech (**Cíle udržitelného rozvoje, Sustainable Development Goals, SDGs**).¹

1. VÝCHODISKO – CÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Není mnoho oblastí, kde jedinec může svými každodenními aktivitami a nezbytným obstaráváním přímo ovlivnit podobu udržitelného rozvoje lidské společnosti. Individuální odpovědná spotřeba a životní styl takovou oblastí je – zde se může každý sám, ve svém všedním životě, v soukromí i ve vztahu ke společnosti, projevat způsobem, který je šetrný k životnímu prostředí, anebo dokonce prošlapává nové cesty pro fungování ekonomického systému a společnosti jako takové. Spotřební chování zaujímá „výjimečné“ postavení při tvorbě politik, což je patrné i v globální celkové strategii udržitelného rozvoje: jen některé ze 17 Cílů UR mohou být formovány každým z nás, jsou totiž přímo ovlivněny způsobem, jakým vedeme svůj soukromý život. Cíl 12 – Odpovědná výroba a spotřeba – se však nejméně z poloviny (v části věnované spotřebě) týká rozhodování i chování každého jednotlivce a má tak individuální, „osobní“ rozměr. Proto je tak důležitý jeho pod-cíl SDG 12.8: „Do roku 2030 zajistit, aby

¹ 17 Cílů udržitelného rozvoje (SDGs) představují program rozvoje na následujících 15 let (2015–2030). Na formulaci SDGs se podílely všechny členské státy OSN, zástupci občanské společnosti, podnikatelské sféry, akademické obce i občané ze všech kontinentů. Agendu udržitelného rozvoje oficiálně schválil summit OSN 25. září 2015 v New Yorku a hlásí se k ní také Česká republika, především v dokumentu Strategický rámec ČR 2030. Více viz <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs/>

lidé na celém světě měli **relevantní informace a povědomí** o udržitelném rozvoji a životním stylu v souladu s přírodou“. K naplnění tohoto cíle má sloužit též vzdělávací program, který jsme zpracovali v [Metodice vzdělávání k odpovědné spotřebě a životnímu stylu](#) a souvisejících materiálech; zde k němu představujeme znalostní východiska.

2. **NAPLNĚNÍ CÍLŮ SDGs PŘEDPOKLÁDÁ SYSTÉMOVÉ ZMĚNY**

V tomto souboru textů jsme shromáždili poznatky nezbytné pro **uvědomění si vlastní situace** jako spotřebitele, a to nejen při běžném rozhodování o koupi určitého výrobku nebo využití nějaké služby, ale i z hlediska dlouhodobé perspektivy – v rámci celoživotního snažení o dobrý, „kvalitní“ život. V oblasti spotřeby nabízí současná společnost četné příležitosti, z nichž některé nepřispívají příliš ke všestrannému rozvoji člověka, a v dlouhodobějším pohledu ani společnosti jako celku. Naše spotřební rozhodnutí mají často egoistický základ, a jejich dopad především na přírodní prostředí, ale i vztahy mezi lidmi je často negativní. Nezbytným předpokladem důstojného, kvalitního života je ovšem i schopnost racionálního hodnocení soukromých přání i možností jejich uspokojení, stanovení priorit, které by byly v souladu nejen s osobními, ale i celospolečenskými zájmy. Kritický pohled na spotřebitelskou kulturu, jejíž jsme součástí, se projevuje ve strategiích udržitelného rozvoje na různých úrovních, které počítají s tím, že je budou naplňovat nejen politici, ale i jednotliví občané. Úkolem vzdělání je pak tento pohled prohlubovat, hledat možnosti příznivé jak z hlediska jednotlivce, tak i společnosti jako celku, učit mladé lidi promýšlet i drobná rozhodnutí z hlediska obecného prospěchu.

Zde chceme porozumět spotřebě jako společenskému fenoménu, který hraje zásadní roli v ekonomice, je však významný též z individuálního hlediska – značně ovlivňuje náš osobní život. Abychom pochopili, kam se vývoj v této oblasti ubírá, představíme zde nové přístupy, které se v současnosti prosazují a jsou určitými „body obratu“ v ekonomickém myšlení – výhledově by mohly změnit i samotné uspořádání společnosti. Uvědomit si, co tyto přístupy znamenají v praxi, je velmi důležité také pro vzdělávání, které (přímo či nepřímo) vychovává k budoucímu ekonomickému chování. Svoboda neomezené volby spotřebních předmětů totiž paradoxně nevede ke stanovení realistických cílů, pomocí kterých je možné dosáhnout spokojenosti. Výsledkem jednostranného pohledu jsou často spíše občané dezorientovaní nejen ohledně svého místa ve společnosti (které ekonomika nepochybně poskytuje určitý základ), ale i v každodenní praxi vlastního rozhodování. Při výběru z nabídky zboží a naplňování osobních potřeb jsou takoví občané značně manipulovatelní, například reklamou. Naopak

plné „spotřebitelské uvědomění“ zahrnuje vyladění vlastních představ a přání s možnostmi a limity okolního prostředí.

Vzdělání, které chce rozvíjet člověka všestranně, se tak nemůže obejít bez toho, aby ukazovalo nejen skutečné možnosti, které dnes spotřebitel má, ale také odvrácenou stranu spotřeby, a představilo různé alternativy. A právě učit vidět, co je „za zrcadlem“, v němž se dnešní člověk-spotřebitel láskyplně shlíží, je cílem tohoto souboru textů.